

Ministerie van VWS
t.a.v. de heer P.H. Huyts

Ministerie van LNV
t.a.v. mevrouw A. Burger

Onderwerp

Advies kinderboerderijen e.a.

Geachte heer Huyts, geachte mevrouw Burger,

Op 16 december 2009 ontving ik uw verzoek om advies ten aanzien van het Q-koortsbeleid op kinderboerderijen, andere bedrijven met minder dan 50 kleine herkauwers en bedrijven met een publieksfunctie. De vragen heb ik aan een aantal veterinaire deskundigen en een GGD-arts voorgelegd¹. Ik geef u puntsgewijs een onderbouwing en antwoord op uw vragen.

Datum

23 december 2009

Ons kenmerk

853/2009/LCI/JvS/LI

Blad

1/5

Behandeld door

Leslie Isken

Landelijke Coördinatie

Infectieziektebestrijding

Tel (030) 274 7000

Fax (030) 274 4455

lci@rivm.nl

De recent afgekondigde maatregelen op melkgeiten- en melkschappenbedrijven zijn bedoeld om tijdens het lammerseizoen van 2010 de enorme hoeveelheden extra uitscheiding van *Coxiella burnetii* zo veel mogelijk te voorkomen. Tegelijkertijd is bekend dat veel andere dieren incidenteel bron kunnen zijn voor Q-koorts bij de mens. De melkgeiten - en in mindere mate de melkschaphouderijen - met abortusproblematiek worden in Nederland als de belangrijkste bron gezien van de unieke Q-koortsepidemie vanaf 2007 tot op heden. De maatregelen zijn er daarom nu vooral op gericht om in deze categorie bedrijven abortus en aflammeren van besmette dieren te voorkomen. Het streven is om terug te keren naar de situatie van voor 2007 waarbij Q-koorts slechts incidenteel aanleiding geeft tot ziekte bij de mens. In onderstaand advies gaan de deskundigen in op eventueel aanvullend beleid voor kinderboerderijen, andere bedrijven met minder dan 50 kleine herkauwers en bedrijven met een publieksfunctie. In 2009 zijn de meeste van deze bedrijven in het vaccinatiegebied gevaccineerd. Alle houders van schapen en geiten die niet meedoen met het tankmelkonderzoek, kunnen het keurmerk zoönosen van de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) aanvragen. Bezoekers kunnen voorafgaand aan het bezoek informeren naar de Q-koortsstatus van het bedrijf.

1) Wat is de mate van risico van bedrijven met minder dan 50 schapen en geiten, kinderboerderijen en andere dierhouderijen met een publieksfunctie?

Overweging

Uit een epidemiologisch casuscontroleonderzoek kwam direct contact met geiten of schapen niet als risicofactor naar voren, wel contact met hooi en stro. Wanneer mensen op een kinderboerderij of op een ander klein bedrijf met geiten of schapen in contact komen met dieren die besmet zijn met Q-koorts, bestaat er een potentieel kleine kans dat zij besmet raken en mogelijk ziek worden. De kans daarop is in het winterseizoen minimaal.

In Nederland zijn ongeveer 500 kinderboerderijen geregistreerd. In 2009 is op verzoek van de VWA door het CIb (dr. A. de Bruin en dr. B. van Rotterdam) bij 97

¹ Een conceptadvies is voorbereid door deskundigen van CIb, CVI. Daarna is het concept per e-mail voorgelegd aan de overige leden van het deskundigenberaad, van wie de namen in bijlage 1 weergegeven zijn.

Datum

23-12-2009

Ons kenmerk

853/2009/LCI/JvS/LI

Blad

2/5

kinderboerderijen, verspreid over het hele land, onderzoek gedaan naar het voorkomen van Q-koorts. Er zijn 1384 monsters (vaginaalswabs) van diverse diersoorten genomen (kleine herkauwers hadden voorrang in de bemonstering). Bij dit onderzoek blijkt 96% van de monsters PCR-negatief. Twee van de 1384 monsters (van twee verschillende bedrijven) waren duidelijk PCR-positief. De overige monsters waren zwak positief, wat aangeeft dat er geen grote hoeveelheden werden uitgescheiden.

In 2008 is een cluster Q-koortspatiënten geïdentificeerd gerelateerd aan een psychiatrische inrichting in Nijmegen waarbij de daar gehouden kleine herkauwers de waarschijnlijke bron waren. Tot nu toe zijn er geen aanwijzingen dat andere clusters patiënten door kinderboerderijen of andere bedrijven met minder dan 50 kleine herkauwers besmet zijn geraakt. In de wetenschappelijke literatuur zijn meerdere clusters beschreven van Q-koortspatiënten waarbij de aanwezigheid bij het lammeren van een geïnfecteerd dier de bron is geweest.

Antwoord

Er zijn geen gegevens beschikbaar waaruit is af te leiden wat de mate van risico is voor omwonenden of recreanten bij bedrijven met minder dan 50 schapen en geiten en andere dierhouderijen met een publieksfunctie. Uit recente onderzoeksgegevens blijkt dat op kinderboerderijen in Nederland slechts zeer zelden *C. burnetii* wordt uitgescheiden. Daarnaast zijn er geen epidemiologische aanwijzingen waaruit blijkt dat kinderboerderijen en andere kleine bedrijven een hoog risico vormen voor de volksgezondheid. Uit de wetenschappelijke literatuur is bekend dat het aanwezig zijn bij het aflammeren van geïnfecteerde dieren en het in de nabijheid verblijven, een risico is op het krijgen van Q-koorts. Dit geldt nu in Nederland evenzeer als in de periode voor 2007.

- a) Wij adviseren u om nu in algemene zin geen aanvullende maatregelen te nemen voor genoemde groepen bedrijven. Het was en blijft van belang om alle bedrijven met een publieksfunctie uit voorzorg te wijzen op hygiënemaatregelen, met name rond aflammeren².

2) Hoe kunnen we besmette bedrijven in beeld brengen, wetende dat een deel van deze bedrijven niet melkleverend is, waardoor tankmelkmonitoring niet mogelijk is.

Overweging

Het identificatie- en registratiesysteem (I&R) voor kleine herkauwers zal per 1 januari 2010 operationeel worden. Dit betekent dat vanaf 1 januari 2010 alle bedrijven en bedrijfjes met kleine herkauwers zijn opgenomen in de I&R-database van LNV. De nu reeds geregistreerde kleine bedrijven en hobbyhouders zijn geïnformeerd over Q-koorts en de te hanteren hygiënemaatregelen.

Wanneer twee of meer Q-koortspatiënten woonachtig zijn in de buurt van een geregistreerd bedrijf of hobbyhouder met kleine herkauwers, verricht de VWA op verzoek van de GGD onderzoek op het betreffende bedrijf. Dit is een probleemgestuurde inventarisatie waardoor niet structureel alle eventueel positieve dieren bekend zijn. Juist van die bedrijven met een verdenking van Q-koorts op basis van de aanwezigheid van Q-koortspatiënten in de omgeving, is de status nu wel bekend. Dit beleid wordt in 2010 voortgezet.

De abortusmeldingsplicht is ook van toepassing op alle niet melkleverende bedrijven (vanwege brucellose). De VWA bezoekt en bemonstert in dat geval het bedrijf op *Brucella melitensis*.

Zoals mensen in een 5-kilometerzone rond een tankmelkpositief bedrijf een verhoogd risico hebben op Q-koorts, geldt dat ook voor de daar verblijvende dieren. Met name de

² Zie hiervoor ook de bestaande richtlijn 'Code voor hygiëne op kinderboerderijen in Nederland 2004': http://www.vwa.nl/cdlpub/servlet/CDLServlet?p_file_id=10549

Datum

23-12-2009

Ons kenmerk

853/2009/LCI/JvS/LI

Blad

3/5

kleine herkauwers in dat gebied kunnen bij abortus of aflammeren weer een bron zijn van ziekte bij de mens.

Antwoord

- a) De bedrijven en bedrijfjes met kleine herkauwers die vanaf 1 januari 2010 nieuw worden opgenomen in de I&R-database van LNV moeten geïnformeerd worden over Q-koorts en de te hanteren hygiënemaatregelen.
- b) Wanneer de VWA in het kader van de abortusmeldingsplicht niet melkleverende bedrijven bezoekt en bemonstert op *Brucella melitensis* adviseren wij de VWA om ook altijd te onderzoeken op aanwezigheid van *C. burnetii*. Als na onderzoek blijkt dat de Q-koortsbacterie aanwezig is, wordt het bedrijf besmet verklaard.
- c) Wij geven u in overweging om alle bedrijven met minder dan 50 schapen en geiten, kinderboerderijen en andere dierhouderijen met een publieksfunctie binnen de 5-kilometerzone van tankmelkpositieve bedrijven te laten onderzoeken op de aanwezigheid van *C. burnetii*, bijvoorbeeld door vaginaal swabs.³

3) Welke aanvullende maatregelen kunnen worden genomen op deze bedrijven om het risico voor de volksgezondheid te verkleinen en welk effect kan verwacht worden van deze maatregelen?

Overweging

Het ontbreekt aan voldoende epidemiologische verbanden om te spreken van een sterk verhoogd risico voor de volksgezondheid op Q-koorts door genoemde bedrijven en bedrijfjes. Niettemin kunnen aborterende en aflammerende dieren op kleine bedrijfjes een bron worden voor ziekte bij de mens. Gezien de massale verontreiniging met *C. burnetii* in het milieu in de voorgaande drie jaren, is de kans reëel dat er ook op deze bedrijven dieren geïnfecteerd zijn geraakt. In het vaccinatiegebied 2009 zijn niet alle bedrijven met kleine herkauwers gevaccineerd.

Op positieve bedrijven kunnen aanvullende preventieve maatregelen toegepast worden om overdracht naar de mens te beperken. Daarbij is het wenselijk om maatwerk te leveren waarbij de GGD en VWA in overleg met de dierenartspracticus op de situatie toegespitst beleid aan de lokale bestuurders kunnen adviseren.

Antwoord

Voor bedrijven met minder dan 50 schapen en geiten, kinderboerderijen en andere dierhouderijen met een publieksfunctie adviseren wij:

- a) geen ingrijpende maatregelen te nemen, zoals het ruimen van dieren dat nu is afgekondigd voor de grote melkleverende geiten- en schapenbedrijven, gezien het beperkte risico voor 2010 en het ontbreken van epidemiologische verbanden;
- b) te waarborgen dat deze bedrijven hygiënemaatregelen hanteren;
- c) de kleine herkauwers op al deze bedrijven op te nemen in het vaccinatieprogramma 2010.

Uit voorzorg adviseren wij aanvullend beleid voor de bedrijven binnen de 5-kilometerzone van tankmelkpositieve melkgeiten- of schapenbedrijven door³:

- a) er zorg voor te dragen dat drachtige dieren afgezonderd van het publiek aflammeren;
- b) bedrijven te onderzoeken op aanwezigheid van de verwekker van Q-koorts.

³ De deskundigen van de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) zijn in tegenstelling tot de andere deskundigen van mening dat bij de bedrijven in de 5-kilometerzone rond bewezen tankmelkpositieve bedrijven geen aanvullend onderzoek verricht hoeft te worden als zo'n onderzoek ook niet wordt uitgevoerd bij andere dieren die een bron kunnen zijn van *C. burnetii*.

Datum

23-12-2009

Ons kenmerk

853/2009/LCI/JvS/LI

Blad

4/5

Indien deze bedrijven positief worden bevonden kan geen algemene regelgeving van toepassing verklaard worden.

Wij adviseren per bedrijf:

- a) met de dierenartspracticus te onderzoeken of dieren die positief blijken antibiotisch behandeld kunnen worden om de kans op abortus te verlagen en de uitscheiding bij een voldragen partus te verminderen;
- b) een bezoekerswaarschuwing in te stellen met specifieke aandacht voor risicogroepen;
- c) om positieve van negatieve dieren te scheiden.

Hoogachtend,

prof.dr. R.A. Coutinho

directeur Centrum Infectieziektenbestrijding

Bijlage: geraadpleegde deskundigen

Datum

23-12-2009

Ons kenmerk

853/2009/LCI/JvS/LI

Blad

5/5

Bijlage 1**Deelnemerslijst deskundigen aanvullende vragen 16 december****Voorzitter:**

Dhr. R. Coutinho, *directeur, Centrum Infectieziektebestrijding, RIVM*

Deelnemers

Dhr. G. van Dinther, *dierenarts, Diergeneeskundig centrum de Overlaet Oss*

Dhr. H.J. Roest, *dierenarts, hoofd Cluster Algemene Bacteriologie en Visziekten CVI Wageningen UR*

Dhr. F. G. van Zijderveld, *divisiehoofd bacteriologie & TSE's en plaatsvervangend directeur CVI Wageningen UR*

Dhr. O. Stenvers, *dierenarts LCI/Cib/RIVM*

Dhr. P. Vellema, *afdelingshoofd Small Ruminant Health, GD Deventer*

Dhr. D. Dercksen, *dierenarts, specialist in Small Ruminant Health Care, GD Deventer*

Dhr. R. ter Schegget, *arts Maatschappij en Gezondheid, GGD Brabant-Zuidoost*

Secretaris

Dhr. J. van Steenbergen, *arts infectieziektebestrijding, epidemioloog, hoofd LCI*

Notulist

Mw. L. Isken, *beleidsmedewerker, LCI/Cib/RIVM*